

سنجش ابعاد پایداری اجتماعی در فضای فرهنگی نگارخانه (نمونه موردی: نگارخانه کلهر شهر کرمانشاه)*

فاطمه نوری**، عباس مهروان***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۳/۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۵/۱

چکیده

در بین ابعاد گوناگون توسعه پایدار، بعد فرهنگی به‌عنوان زیرساخت سایر ابعاد نقش به‌سزایی را در دستیابی به توسعه همه‌جانبه ایفا می‌کند. توجه به مراکز فرهنگی از جمله نگارخانه، گام مؤثری در دستیابی به توسعه فرهنگی می‌باشند. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی، به پاسخ‌گویی به اصلی‌ترین مسئله خود یعنی چگونگی تأثیرگذاری ویژگی‌های کالبدی محیط بر پایداری اجتماعی نگارخانه‌ها، می‌پردازد. در این راستا ابتدا به بررسی دیدگاه متخصصین در باب پایداری اجتماعی مکان پرداخته و سپس با شناخت ماهیت نگارخانه، به تدوین الگوی پایداری اجتماعی در نگارخانه خواهد پرداخت. این الگو با ۸ معیار نفوذپذیری، گوناگونی و کارایی، خوانایی، انعطاف‌پذیری، مشارکت و آموزش، امنیت، آسایش محیطی و تنوع و سرزندگی و ۳۲ شاخص معرفی گردیده است. در ادامه با استفاده از الگوی مذکور، ابعاد اجتماعی نگارخانه میرزا رضا کلهر کرمانشاه از طریق مشاهدات میدانی و تکمیل پرسشنامه ارزیابی گردیده است. نتایج سنجش نشان داد که از بین ۸ معیار اصلی، فضای نگارخانه مذکور در درجه اول در حوزه نفوذپذیری، خوانایی، آسایش محیطی و در درجه دوم در حوزه مشارکت و آموزش و تنوع و سرزندگی از بیش‌ترین مشکلات رنج می‌برد.

واژگان کلیدی

توسعه پایدار، پایداری اجتماعی، معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی، نگارخانه

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول تحت عنوان «ارائه الگوی توسعه کالبدی مؤثر بر پایداری اجتماعی در طراحی نگارخانه‌ها، نمونه موردی: نگارخانه کلهر شهر کرمانشاه» می‌باشد که به راهنمایی نگارنده دوم انجام پذیرفته است.

E-mail: f.nouri90@gmail.com

** کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، کرمانشاه، ایران.

*** استادیار گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

مقدمه

امروزه آموزش غیرمستقیم به‌عنوان مکملی برای آموزش آکادمیک در تمامی زمینه‌های علمی، تاریخی و هنری جایگاه ویژه‌ای یافته است، به‌گونه‌ای که می‌تواند به درک تجربی و عینی موضوعات بیانجامد. فضاهای فرهنگی نظیر گالری‌ها، نگارخانه‌ها، موزه‌ها، سالن‌های موسیقی و تئاتر از جمله فضاهایی هستند که شخص با حضور در آن‌ها به‌طور غیرمستقیم شروع به آموختن می‌کند ضمن اینکه برخی از این فضاها نظیر نگارخانه‌ها ضمن آموزش غیرمستقیم و سهمی که در بالا بردن سواد بصری افراد ایفا می‌کنند، مکانی باقابلیت آموزش مستقیم اجتماعی- فرهنگی و بالا بردن آگاهی افراد درزمینه توسعه پایدار فرهنگی می‌باشند.

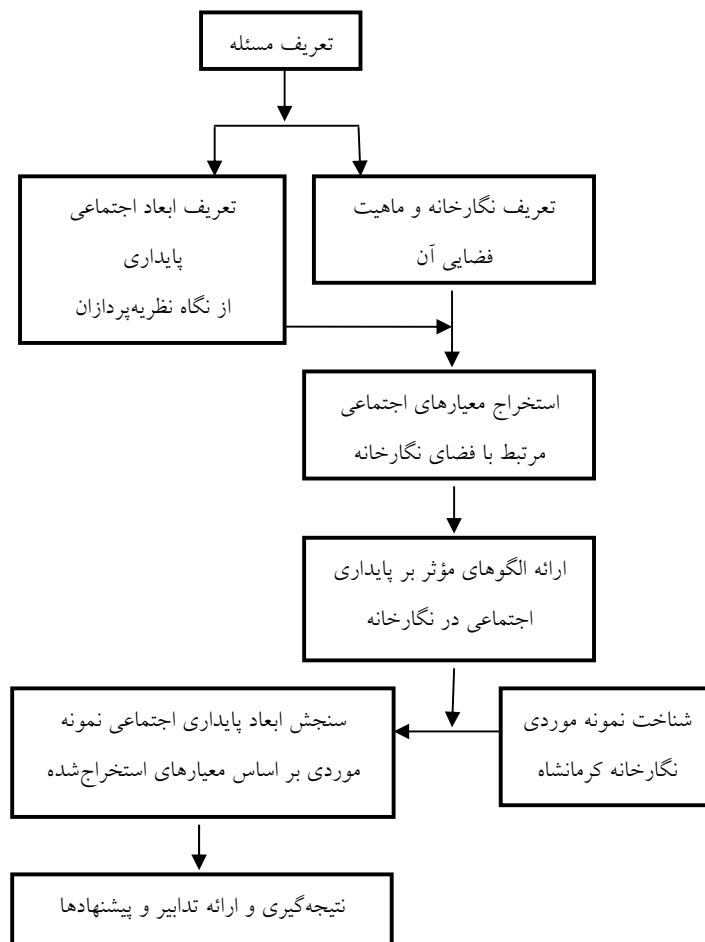
بر این اساس می‌توان گفت توسعه پایدار در حوزه فضاهای فرهنگی در صورتی محقق و به ارتقا فرهنگ یک جامعه منجر می‌شود که پشتوانه‌ای محکم از آموزش اجتماعی، حضور و مشارکت افراد را به همراه داشته باشد؛ به‌عبارت‌دیگر توسعه فرهنگی و پایداری اجتماعی، به‌صورت توأم می‌توانند از ارکان اصلی توسعه پایدار باشند. از ویژگی‌های پایداری اجتماعی در فضاهای فرهنگی، رضایتمندی افراد از حضور خود در مکان است به‌گونه‌ای که مجموعه شرایط به نحوی باشد که باگذشت زمان تعاملات اجتماعی و مشارکت افراد بیشتر شود و افراد نسبت به محل حس تعلق خاطر و دل‌بستگی یابند. در دستیابی به پایداری اجتماعی در این تحقیق به انسان از بعد اجتماعی و به مکان به‌مثابه ظرفی نگریسته می‌شود تا در نتیجه آن بتوان به پایداری اجتماعی در مکان دست یافت. فضاهای عمومی به دلیل جامعیت و قابلیت دسترسی برای همه می‌توانند برقرارکننده عدالت اجتماعی باشند و فعال نمودن این فضاها برای جذب اقشار مختلف جامعه موجب هم‌بستگی، پیوند اجتماعی و هم‌چنین ایجاد مکانی برای تولید و تکثیر فرهنگ می‌گردد. ولی چیزی که بسیار حائز اهمیت است تطابق چنین فضاهایی با نیازها و خواست‌های شهروندان است که امکان حضور بیشینه شهروند در مکان موردنظر را فراهم می‌سازد.

این پژوهش باهدف دستیابی به الگویی جهت توسعه کالبدی نگارخانه‌ها به‌عنوان یکی از عناصر فرهنگی در جامعه امروز، انجام خواهد گرفت به‌گونه‌ای که با شناخت و به‌کارگیری عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی در فضای نگارخانه، به‌عنوان رکن اساسی توسعه پایدار بتواند گامی مهم و مؤثر در راستای توسعه پایدار اجتماعی و فرهنگی در حوزه معماری باشد

روش‌شناسی تحقیق

فرایند تحقیق: این تحقیق با تکیه بر روش توصیفی- تحلیلی تدوین گشته است. هدف اصلی این تحقیق، تدوین الگویی است که بتوان بر اساس آن، ابعاد پایداری اجتماعی را در فضای نگارخانه بررسی نمود. جهت تدوین این الگو، مراحل اصلی در قالب یک فرآیند منظم می‌بایست انجام پذیرد که شرح آن به‌صورت تصویر ۱ است. در این پژوهش، ابتدا با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای سوابق موضوع از دیدگاه نظریه‌پردازان در حوزه پایداری اجتماعی موردبررسی قرار گرفته، سپس با شناخت وضع موجود نگارخانه‌ها، بررسی محدودیت‌ها، پتانسیل‌ها، قابلیت‌ها و انتظارات افراد ماهیت نگارخانه شناخته خواهد شد. با تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات به‌دست‌آمده از دو مرحله فوق، ابعادی از پایداری اجتماعی که هم‌راستا با اهداف نگارخانه بوده و ماهیت نزدیک‌تری به فضای مذکور دارند، به‌عنوان معیارهای پایداری اجتماعی در فضای نگارخانه استخراج شده و بر این اساس الگوی توسعه فضای نگارخانه بر مبنای پایداری اجتماعی ارائه خواهد شد. این الگو در قالب چک‌لیست ارزیابی در نمونه موردی نگارخانه کلهر شهر کرمانشاه مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

معرفی جامعه آماری (نگارخانه کلهر شهر کرمانشاه): نگارخانه شهر کرمانشاه مکانی است که در آن فعالیت‌های حوزه هنرهای تجسمی به‌طور عمدتاً مستمر از طریق گردآوری یا تولید قابل حصول است. این نگارخانه مجموعه فرهنگی شهید آوینی شهر کرمانشاه در بلوار سید جمال‌الدین اسدآبادی شهر واقع شده است. سطح و مقیاس عملکرد آن در سطح شهر می‌باشد، چراکه نگارخانه فوق تنها نگارخانه تخصصی و دارای مجوز در سطح شهر کرمانشاه است. این نگارخانه که از سال ۱۳۷۴ فعالیت خود را آغاز نموده است اما در سال ۱۳۹۰ موفق به کسب مجوز گردیده و از سال ۱۳۹۱ به‌صورت تخصصی به فعالیت پرداخته است.

تصویر ۱- فرآیند تحقیق

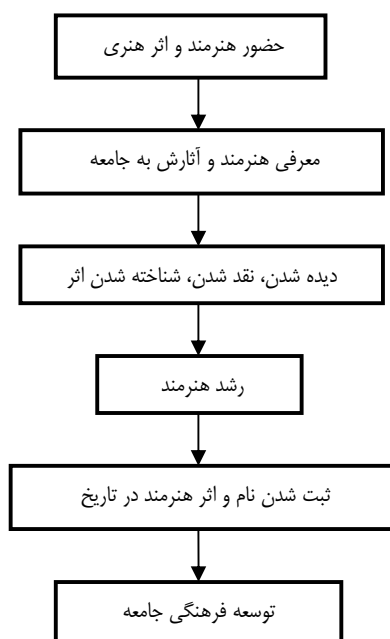
روش نمونه‌گیری: جهت دستیابی به اطلاعات ضمن مشاهدات میدانی، جامعه آماری موردنظر که از نوع نمونه هدفمند می‌باشند مورد پرسش و نظرسنجی قرار گرفت. در انتخاب جامعه آماری تحقیق تنوع گروه‌های جنسی، دامنه سنی ۱۵ سال به بالا، مدت‌زمان توقف در فضای نگارخانه (۱۵ دقیقه به بالا) و ساعات اوج فعالیت در فضای نگارخانه ملاک انتخاب جامعه آماری مدنظر بوده است.

تعریف نگارخانه و شناخت ماهیت فضایی آن

تاکنون هیچ تعریف تئوری جامعی برای اینکه مشخص شود، نگارخانه چگونه مکانی است بیان نگردیده است. آنچه امروزه نگارخانه نامیده می‌شود در واقع به‌نوعی جایگزین واژه گالری است. در میان مکان‌های متنوعی که واژه گالری بر آن‌ها دلالت می‌کند، نگارخانه صرفاً به مکانی گفته می‌شود که در آن نگاره‌ها یعنی آثار هنری مانند طرح و یا نقاشی به نمایش درمی‌آید. جهت دستیابی به تعریفی جامع با توجه به اینکه «هویت هر بنا ضرورتاً حاصل رویدادهایی است که غالباً و مکرراً در آن اتفاق می‌افتد» (الکساندر، ۱۳۸۷: ۱۱) در این بخش در جستجوی دستیابی به رویدادها و موقعیت‌هایی هستیم که می‌بایست در نگارخانه صورت پذیرد. بدین ترتیب شناخت ماهیت نگارخانه با شناخت رویدادها، موقعیت‌ها و رفتارهایی مشخص می‌گردد که در مکان تحقق می‌یابد. آنچه در اینجا مدنظر است صرفاً شناخت رویدادهای جاری نیست، بلکه هدایت رفتارها و فرهنگ جاری به سمت فرهنگ مطلوب است. این رویدادها از دیدگاه برگزیده‌ای از هنرمندان، اساتید و نگارخانه داران موردبررسی قرار گرفت و مشخص شد آنچه در شناخت ماهیت فضایی نگارخانه حائز اهمیت است در درجه

اول، شناخت عناصر و افراد تشکیل‌دهنده نگارخانه، روابط تعریف‌شده و سامان‌یافته میان آن‌ها و در درجه دوم توجه به اهدافی است که نگارخانه پی می‌گیرد.

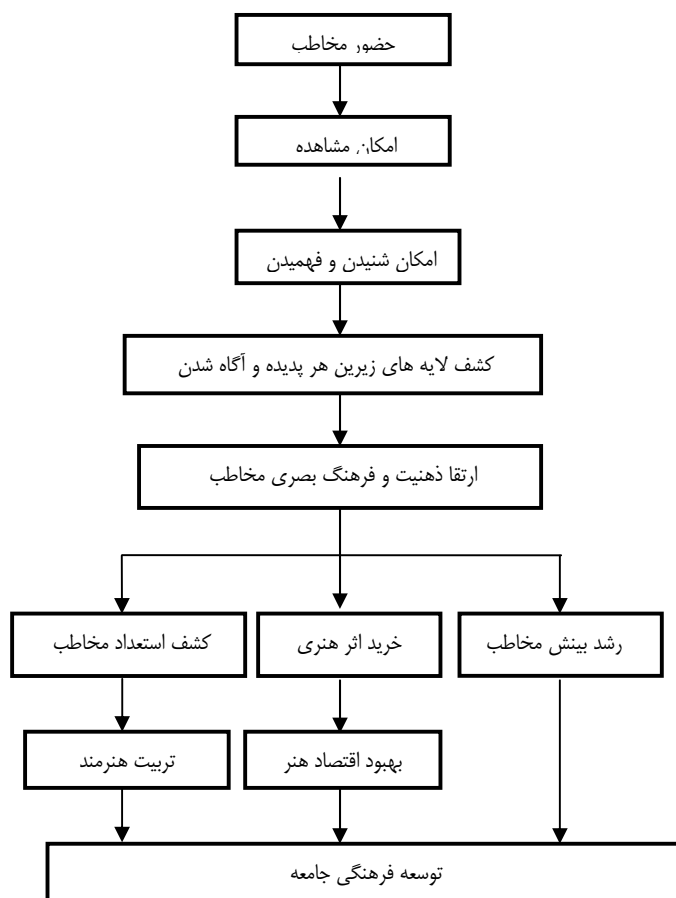
در راستای شکل‌گیری این اهداف هر یک از گروه‌هایی که به نحوی با عملکرد نگارخانه در ارتباط هستند، می‌بایست در راستای تحقق هدف اصلی نگارخانه که ارتقا فرهنگی جامعه است به حمایت از هنر، هنرمند و مخاطب بپردازند. مطابق نظریاتی که توسط نقاشان و نگارخانه داران به دست آمد، می‌توان این‌گونه جمع‌بندی نمود که وظیفه نگارخانه دار حمایت از هنر و هنرمند است و فضای نگارخانه می‌بایست امکانات لازم را جهت وقوع رویدادها و فعالیت‌هایی که لازمه تحقق اهداف نگارخانه است را فراهم کند. این اهداف و رویدادهایی در تصاویر ۲ و ۳ بیان می‌گردند.

تصویر ۲- رویدادهای مورد انتظار (مطلوب) در نگارخانه در ارتباط با هنرمند و اثرش
(آخوندی: ۱۳۸۱، بلوکباشی: ۱۳۷۴، زاویه: ۱۳۸۷- با تغییر)

تصاویر ۲ و ۳ با اشاره به رفتارها، رویدادها و فعالیت‌هایی که موجب دستیابی به ارتقا فرهنگی جامعه می‌شوند، مقدمات چگونگی نگارخانه را به لحاظ کیفی و کمی فراهم می‌آورد. جهت تحقق هر یک از این رویدادها لازم است تا زمینه‌ها و زیرساخت‌های متناسب با تحقق آن‌ها تأمین و فراهم گردد.

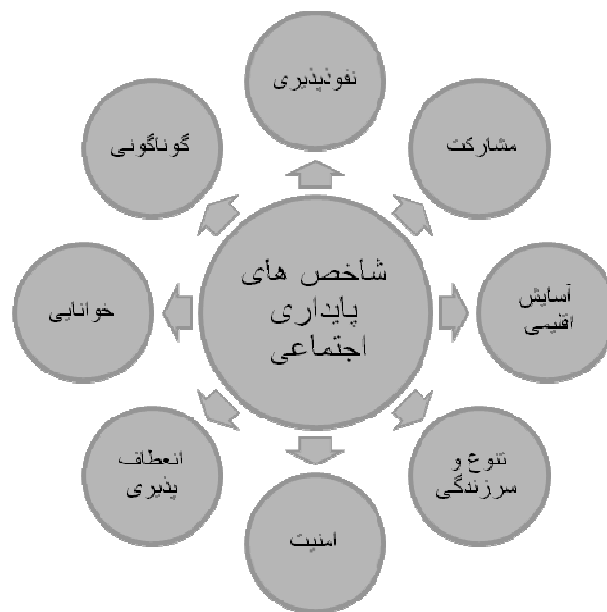
با توجه به اینکه "مبنای شکل‌گیری رفتارها، نیازهای انسانی است" (لنگ، ۱۳۸۴: ۲۵)، به گفته جوان فروزنده (۱۳۹۰: ۳۵) انسان اساساً به دنبال یافتن پاسخ برای نیازهای خود در محیط است و در صورت عدم تأمین این نیازها، احساس عاطفی مثبتی در بین فرد و مکان به وجود نخواهد آمد. بالعکس، هرچقدر محیط در تأمین سطوح مختلف نیازهای انسان توانا تر باشد، به همان نسبت فرد ارتباط خود با محیط را مؤثر دانست و نهایتاً زمینه‌های پایداری اجتماعی حضور او در محیط فراهم می‌شود؛ بنابراین لازم است در هر مکان زمینه لازم جهت تأمین و پاسخگویی به نیازها فراهم شود.

تصویر ۳- رویدادهای مورد انتظار (مطلوب) در نگارخانه در ارتباط با مخاطب (آخوندی: ۱۳۸۱، بلوکباشی: ۱۳۷۴، زاویه: ۱۳۸۷-با تغییر)

شاخص‌های دستیابی به پایدار اجتماعی از دیدگاه نظریه پردازان

در ارائه الگوهای توسعه کالبدی که موجب پایداری اجتماعی بیشتر می‌شوند، می‌توان دو نگرش عمده را مشاهده نمود. در نگرش اول، به گفته سلحشور (۱۳۸۸: ۱۲) کارکرد مکان تا سطح پرداختن به مسائل عملکردی کاهش می‌یابد که این امر نیازمند رعایت اصول در راستای ایجاد آسایش مخاطبان است. در دیدگاه دوم بادی عمیق‌تری علاوه بر پرداختن به مسائل عملکردی در جستجوی شکل‌گیری بستری برای تحقق رفتار اجتماعی و الگوهای رفتاری هستیم. به گفته فیچر (۲۰۰۷: ۱۱) در این دیدگاه در جستجوی شناخت و کشف زمینه‌های مؤثر بر پایداری اجتماعی از طریق تبیین الگوهای رفتاری و فرهنگی می‌باشیم. دریافت ویژگی‌های تأثیرگذار بر کیفیت فضایی و اینکه چگونه می‌توان این عوامل را در جهت دستیابی به فضاهایی باکیفیت به کار گرفت، از مسائل اساسی موردبررسی خواهند بود. در این تحقیق، بررسی موضوع موردنظر با رویکردی در مقیاس شهری شروع شده و با توجه به نقشی که هر عنصر شهری در دستیابی به یک شهر پایدار می‌تواند ایفا کند، معیارهای مطرح‌شده در قالب موضوع موردنظر بررسی می‌گردند؛ بنابراین ضمن مروری بر کیفیت‌های طراحی ارائه‌شده از سوی نظریه‌پردازانی نظیر جیکوبز، لینچ، ویولیچ، بنتلی، کولمن، ایلیارد و تیبالدز به جستجوی معیارهای کلیدی برای تأمین طراحی یک مکان باکیفیت پرداخته می‌شود. نتایج حاصل در تصویر ۴ معرفی شدند، می‌توانند عوامل گسترده‌ای را در خود جای دهند. ضمن اینکه جهت عملیاتی شدن نیاز به بازنگری در مقیاس محلی دارند. چراکه هر جامعه محلی دارای مشخصه‌های منحصر به فردی است که این عوامل را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

تصویر ۴- شاخص های پایداری اجتماعی مکان (Jacobs: 1961) لینچ: ۱۳۵۵-۱۳۷۶، ویولیچ: ۱۳۶۲، بنتلی: ۱۳۸۲، کولمن: ۱۳۶۶، Appleyard: 1969، تیبالدز: ۱۳۶۷، گودی: ۱۳۷۷، هاتن: ۱۳۷۸. برگرفته از گلکار: ۱۳۹۰)

شاخص های معرفی شده در دیاگرام فوق، با توجه به ماهیت هر مکان ممکن است عوامل و یا زیرمجموعه های بیشتری را در خود جای داده و یا برخی از آن ها در یکدیگر ادغام گردند؛ لذا شرح شاخص های فوق و چگونگی سنجش آن ها و دستیابی به پایداری اجتماعی از طریق آن ها نیازمند شناخت مکان موردنظر و ماهیت فضایی آن می باشد.

استخراج معیارهای اجتماعی مرتبط با فضای نگارخانه

با توجه به توضیحات ارائه شده در خصوص شاخص های سنجش برای هر یک از معیارهای مطرح شده و تلفیق آن ها با ابعاد و اهداف نگارخانه، الگوی سنجش ابعاد اجتماعی فضای نگارخانه تدوین می گردد. این الگو در قالب ۸ معیار و ۳۳ شاخص در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱- معیارها و شاخص های پایداری اجتماعی در نگارخانه

معیارها	شاخص های سنجش پایداری اجتماعی در نگارخانه
نفوذپذیری	<ul style="list-style-type: none"> دسترسی به انواع خدمات ایستگاهی و حمل و نقل (نظیر پایانه های حمل و نقل عمومی، پارکینگ اتومبیل، دوچرخه و موتورسیکلت) وجود تمهیدات لازم برای استفاده آسان معلولین و ناتوانان جسمی و حرکتی (نظیر رمپ و حذف موانع حرکتی) وجود نگارخانه در اجتماعات کوچک و محله ها سهولت دسترسی های پیاده به مکان
گونانگونی و کارایی	<ul style="list-style-type: none"> مجاورت با کاربری های جاذب مخاطب و بهره گیری بهینه از فرصت های ایجاد شده برای کاربران نظیر قرارگیری در فرودگاه ها، رستوران ها و مکان های پرتردد بهره گیری از ساختمان های فاقد اجاره بها نظیر ساختمان های قدیمی دریافت ورودیه
خوانایی	<ul style="list-style-type: none"> هماهنگی فرم و عملکرد بنا بهره گیری از عناصر شاخص مرتبط با مفهوم نگارخانه امکان رؤیت فعالیت ها از خارج از بنا بهره گیری از تبلیغات جهت معرفی فعالیت ها
انعطاف پذیری	<ul style="list-style-type: none"> بهره گیری از معماری داخلی منعطف نظیر دیوارهای متحرک

<ul style="list-style-type: none"> تعداد نهادهای غیردولتی فعال در فضا میزان مشارکت هنرمند در چیدمان آثار میزان مشارکت مخاطبین در مدیریت و نگهداری فضا اداره امور توسط NGO ها و کاهش وابستگی به نهادها و سازمانها وجود فضاهای آموزشی متناسب با هر نمایشگاه و با هر گروه سنی دسترسی به اینترنت و کتابخانه ارائه اطلاعات فرهنگی در نگارخانه امکان عضویت در گروه‌های هنری و کلاس‌های آموزشی 	مشارکت و آموزش
<ul style="list-style-type: none"> وجود لابی‌های خرید وجود فضاهای بررسی و نقد آثار ارتباط نگارخانه‌ها با یکدیگر (درجه‌بندی نگارخانه‌ها) 	امنیت
<ul style="list-style-type: none"> کیفیت تهویه هوا و آسایش اقلیمی (باد، باران، نور، حرارت) بهره‌گیری از استانداردها در موضوعاتی نظیر نورپردازی، ریل کشی و چیدمان آثار در نگارخانه 	آسایش محیطی
<ul style="list-style-type: none"> کیفیت فضای سبز و عنصر آب کیفیت بنا از نظر کف‌سازی، بدنه، میلمان کیفیت مسیرهای حرکتی مدت‌زمان توقف افراد در نگارخانه وجود کاربری‌های تفریحی- خدماتی نظیر کافی‌شاپ برگزاری فستیوال‌ها میزان فعالیت در سال و در طول شبانه‌روز 	تنوع و سرزندگی

ارزیابی داده‌ها

جهت سنجش داده‌ها، معیارها و شاخص‌های مطرح‌شده در جدول شماره ۱، در نگارخانه میرزا رضا کلهر شهر کرمانشاه به‌عنوان نمونه موردی این تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت. تعدادی از شاخص‌های نامبرده در جدول مذکور توسط نگارنده قابل‌برداشت بوده و به همین علت در هنگام طرح سؤالات پرسشنامه، از تدوین آن‌ها چشم‌پوشی گردید و تنها سؤالاتی از کاربران فضا پرسش شد که به‌تنهایی از طریق مشاهده میدانی قابل‌برداشت نبود. برخی شاخص‌ها نظیر کیفیت دسترسی به خدمات ایستگاه از جمله شاخص‌هایی محسوب می‌شد که هم توسط نگارندگان و هم توسط استفاده‌کنندگان از فضا مورد ارزیابی قرار گرفت.

بررسی ویژگی‌های اجتماعی بازدیدکنندگان و کاربران نگارخانه: ویژگی‌های اجتماعی بازدیدکنندگانی که مورد پرسش تحقیق قرار گرفتند، شامل جنسیت، سن، میزان تحصیلات، حوزه فعالیت، تعداد دفعات حضور در نگارخانه مورد پرسش و سایر نگارخانه‌ها و هم‌چنین علت حضور آن‌ها می‌باشد. با توجه به بررسی ویژگی‌های اجتماعی پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه مشخص می‌شود که اکثریت بازدیدکنندگان آقایان ۲۱-۳۰ سال با مدرک تحصیلی لیسانس با فعالیت در حوزه هنر و حضور بیش از ۱۰ بار در نگارخانه‌ها می‌باشند که در جدول ۲ به‌اختصار نمایش داده‌شده است.

جدول ۲- ویژگی اجتماعی قالب پاسخ‌دهندگان

ویژگی اجتماعی	بیش‌ترین گروه	درصد
جنس	مرد	۷۲
سن	۲۱-۳۰	۵۶
میزان تحصیلات	لیسانس	۵۹
رشته تحصیلی یا حوزه فعالیت	هنر	۶۸
تعداد دفعات حضور در نگارخانه مورد پرسش	۱۰ بار و بیشتر	۵۷
تعداد دفعات حضور در سایر نگارخانه‌ها	۱۰ بار و بیشتر	۳۷

مطابق جدول ۲ و بر اساس مشاهدات میدانی نگارنده و مصاحبه با برخی بازدیدکنندگان و برگزارکنندگان نمایشگاه‌های دایر در نگارخانه و در صورت تعمیم نتایج حاصل از توزیع پرسشنامه به کل جامعه آماری نتایج در دو حوزه قابل بررسی می‌باشد. الف- اکثریت پاسخ‌دهندگان از قشر جوان و تحصیل کرده در رشته‌های هنر می‌باشند که با توجه به حضور حداکثری آن‌ها در نگارخانه‌ها و هم‌چنین علاقه‌مندی آن‌ها به حضور می‌توان پاسخ‌های قابل استنادی را از آنان توقع داشت. ب- اکثر بازدیدکنندگان دانشجویان رشته‌های هنر آموزش‌دهنده‌های فنی و یا مؤسسات آموزش عالی می‌باشند که بخشی از کلاس درس خود را در این مکان با برگزاری نمایشگاه آثار برتر با نظر داوران دانشگاهی برپا می‌کنند. **بررسی معیارهای پایداری در نگارخانه میرزا رضا کلهر کرمانشاه:** در این بخش هر یک از معیارها و شاخص‌های مطرح‌شده در جدول ۱ مورد تحلیل و سنجش قرار گرفته و نتایج نهایی حاصل از مصاحبه، تکمیل پرسشنامه و مشاهدات میدانی در جدول ۳ به‌اختصار آورده خواهد شد.

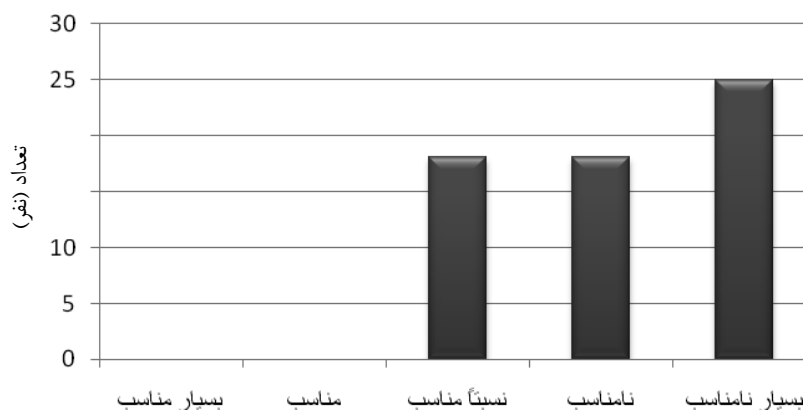
جدول ۳- سنجش معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی در نگارخانه کلهر شهر کرمانشاه

معیارها	شاخص‌های سنجش پایداری اجتماعی در نگارخانه	نتایج حاصل از مرحله پرسشنامه (درصد)					تلفیق نتایج میدانی و مصاحبه
		بسیار مناسب	مناسب	نسبتاً مناسب	نامناسب	بسیار نامناسب	
نفوذپذیری	دسترسی به انواع خدمات ایستگاهی و حمل‌ونقل (نظیر پایانه‌های حمل‌ونقل عمومی، پارکینگ اتومبیل، دوچرخه و موتورسیکلت)	۵	۳۹	۵	۳۱	۲۱	نسبتاً مناسب
	وجود تمهیدات لازم برای استفاده آسان معلولین و ناتوانان جسمی و حرکتی (نظیر رمپ و حذف موانع حرکتی)	-	-	-	-	-	نامناسب
	وجود نگارخانه در اجتماعات کوچک و محله‌ها	-	-	-	-	-	بسیار نامناسب
گوناگونی و کارایی	سهولت دسترسی‌های پیاده به مکان	۰	۲۴	۳۰	۲۷	۱۹	نامناسب
	مجاورت با کاربری‌های جاذب مخاطب و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌های ایجادشده برای کاربران نظیر قرارگیری در فرودگاه‌ها، رستوران‌ها و مکان‌های پرتردد	۲	۱۴	۲۱	۲۵	۳۹	بسیار نامناسب
	بهره‌گیری از ساختمان‌های فاقد اجاره‌بها	-	-	-	-	-	مناسب
	دریافت ورودیه از بازدیدکنندگان	۲۹	۳۸	۷	۷	۱۹	مناسب
خوانایی	هماهنگی فرم و عملکرد بنا	۲	۰	۲۷	۳۱	۴۰	نامناسب
	بهره‌گیری از عناصر شاخص مرتبط با مفهوم نگارخانه	۲	۰	۲۷	۳۱	۴۰	بسیار نامناسب
	امکان رؤیت فعالیت‌ها از خارج از بنا	-	-	-	-	-	بسیار نامناسب
انعطاف‌پذیری	بهره‌گیری از معماری داخلی منعطف نظیر دیوارهای متحرک	۸	۲۲	۴۰	۲۷	۳	نسبتاً مناسب
	تعداد نهادهای غیردولتی فعال در فضا	-	-	-	-	-	نامناسب
مشارکت و آموزش	میزان مشارکت هنرمند در چیدمان آثار	-	-	-	-	-	نسبتاً مناسب
	میزان مشارکت مخاطبین در مدیریت و نگهداری فضا	-	-	-	-	-	نامناسب
	اداره امور توسط NGO ها و کاهش وابستگی به نهادهای سازمان‌ها	-	-	-	-	-	نسبتاً مناسب
	وجود فضاهای آموزشی متناسب با هر گروه سنی	-	-	-	-	-	نامناسب

دسترسی به اینترنت و کتابخانه	-	-	-	-	-	-	نسبتاً مناسب
ارائه اطلاعات فرهنگی در نگارخانه	۳	۱۲	۳۴	۳۳	۱۰	-	نامناسب
امکان عضویت در گروه‌های هنری و کلاس‌های آموزشی	-	-	-	-	-	-	نامناسب
وجود لابی‌های خرید	۱۲	۱۴	۱۶	۲۴	۳۵	-	نسبتاً مناسب
وجود فضاهای بررسی و نقد آثار	۴	۲۲	۳۲	۳۶	۵	-	نامناسب
ارتباط نگارخانه‌ها با یکدیگر (درجه‌بندی نگارخانه‌ها)	-	-	-	-	-	-	نامناسب
کیفیت تهویه هوا و آسایش اقلیمی (باد، باران، نور، حرارت)	۰	۱	۳	۲۳	۷۳	-	بسیار نامناسب
بهره‌گیری از استانداردها در موضوعاتی نظیر نورپردازی، ریل کشی و چیدمان آثار در نگارخانه	۰	۱۲	۲۸	۴۷	۱۳	-	نسبتاً مناسب
کیفیت فضای سبز و عنصر آب	-	-	-	-	-	-	نامناسب
کیفیت بنا از نظر کف‌سازی، بدنه، میلمان	۰	۰	۲۵	۳۱	۴۴	-	نامناسب
کیفیت مسیرهای حرکتی	-	-	-	-	-	-	نامناسب
مدت‌زمان توقف افراد در نگارخانه	-	-	-	-	-	-	نامناسب
وجود کاربری‌های تفریحی- خدماتی نظیر کافی‌شاپ	۲	۲	۲۰	۴۷	۳۰	-	نامناسب
برگزاری فستیوال‌ها	-	-	-	-	-	-	نسبتاً مناسب
میزان فعالیت در سال و در طول شبانه‌روز	۲	۳۳	۴۴	۱۶	۵	-	نسبتاً مناسب

مطابق تصویر ۵ اکثریت پاسخ‌دهندگان در کل وضعیت کیفی نگارخانه را بسیار نامناسب ارزیابی نموده‌اند. نتایج سنجش نشان داد که از بین ۸ معیار اصلی، فضای نگارخانه مذکور در درجه اول در حوزه نفوذپذیری، خوانایی، آسایش محیطی و در درجه دوم در حوزه مشارکت و آموزش و تنوع و سرزندگی از بیش‌ترین مشکلات رنج می‌برد.

تصویر ۵- کیفیت کلی نگارخانه (نتایج پرسشنامه، ۱۳۹۲)

نتیجه‌گیری

۸ معیار مطرح‌شده در جدول ۱ شامل نفوذپذیری، گوناگونی و کارایی، خوانایی، انعطاف‌پذیری، مشارکت و آموزش، امنیت، آسایش محیطی، تنوع و سرزندگی عواملی می‌باشند که منجر به پایداری اجتماعی در نگارخانه می‌شوند و ۳۲ شاخص مطرح‌شده که به چگونگی دستیابی به معیارهای گفته‌شده می‌پردازد، به‌عنوان یافته‌های اصلی این تحقیق محسوب

می‌شوند که پایداری اجتماعی را در فضای نگارخانه رقم خواهند زد. در راستای دستیابی به یافته‌های اصلی، آنچه به صورت ناخواسته آشکار شد، عوامل سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه بود که تمامی معیارها و شاخص‌های مطرح شده را تحت تأثیر خود قرار می‌داد تا آنجا که می‌توان گفت عواملی که مؤثر بر کیفیت نگارخانه‌ها هستند در بستر قوانین و سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی شکل می‌گیرند. یافته‌های فرعی پژوهش از این مهم ناشی می‌شود که نمی‌توان ساختار مکان را بدون توجه به ساختار سیاسی، فرهنگی و اجتماعی آن مورد ارزیابی قرارداد. با این حال، نگارخانه به عنوان مکانی که در آن افراد از طریق تعامل با اثر هنری و هنرمند زمینه‌های ارتقاء بینش خود، پیشرفت هنرمند و ارتقا فرهنگ بصری جامعه را فراهم می‌آورند، باید همواره مورد توجه قرار گیرند. در نهایت اینکه پایداری اجتماعی در نگارخانه با بازتعریفی از معیارهای پایداری اجتماعی بر اساس رویدادهای مورد انتظار در نگارخانه حاصل می‌شود. در یک جمع‌بندی کلی می‌توان این گونه استنباط نمود که باید مردم را با نگارخانه آشنا کرد. زندگی امروزه به نحوی است که به مردم فرصت رفتن به نگارخانه‌ها را نمی‌دهد. آنچه در مهندسی فرهنگ به آن اندیشیده می‌شود، گستراندن این بستر فرهنگی در زندگی مردم است. نگارخانه‌ها نیز باید شرایط را به گونه‌ای فراهم نمایند که اقشار مختلف اجتماعی بتوانند در آن حضور یابند. این مهم از طریق توجه به مکان‌یابی صحیح، شکل‌گیری نگارخانه در اجتماعات کوچک محلی، فراهم نمودن انواع خدمات دسترسی و تمهیدات لازم برای استفاده آسان همه اقشار از جمله معلولین، سالمندان، کودکان میسر خواهد بود.

پیشنهادها

آنچه این تحقیق بدان دست‌یافت معیارها و شاخص‌هایی است در جهت پایداری اجتماعی نگارخانه‌ها و آنچه مشهود است ضعف شدید اطلاعاتی در هر یک از معیارهای مطرح شده است. پیشنهاد می‌گردد جهت برداشتن گامی مؤثر در دستیابی به پایداری اجتماعی در نگارخانه‌ها به آسیب‌شناسی عدم دستیابی به هر یک از معیارها بر اساس شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه پرداخته شود. در واقع پاسخ به سؤالاتی از قبیل سیاست‌ها، برنامه‌ها و راهبردهای تأثیرگذار بر این مکان چگونه و بر چه مبنایی تدوین می‌شوند و چگونه به افکار عمومی در این حوزه شکل داده می‌شود.

منابع

- آخوندی، ا. (۱۳۸۱). مفاهیم تعریف‌نشده نگارخانه و هنر. نشریه گلستانه، ۴۲.
- الکساندر، ک. (۱۳۸۹). معماری و راز جاودانگی. ترجمه: مهرداد قیومی بید هندی. انتشارات روزنه.
- بلوک باشی، ع. (۱۳۷۴). چگونگی شکل‌گیری معماری برانزنده قهوه‌خانه. کنگره تاریخ معماری و شهرسازی، جلد نخست، ۳۱۹-۳۱۳.
- بنتلی، ا. و دیگران. (۱۳۸۲). محیط‌های پاسخ‌ده. ترجمه: مصطفی بهزاد فر. تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- جوان فروزنده، ع. و قاسم مطلبی. (۱۳۹۰). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن. نشریه هویت شهر، ۸.
- زاویه، س. (۱۳۸۷). گالری ایرانی: فانوس توسعه فرهنگی. نشریه تندیس، ۱۲۳.
- سلحشور، ن. (۱۳۸۸). طراحی معماری ایستگاه‌های قطار شهری. تهران: انتشارات کارور.
- گلکار، ک. (۱۳۹۰). آفرینش مکان پایدار. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- لنگ، ج. (۱۳۸۱). آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط. ترجمه: علیرضا عینی‌فر. تهران: نشر دانشگاه تهران.
- لینچ، ک. (۱۳۵۵). سیمای شهر. ترجمه: منوچهر مزینی. تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران (شهید بهشتی).
- لینچ، ک. (۱۳۷۶). تئوری شکل خوب شهر. ترجمه: حسین بحرینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- Jacobs, J. (1961). The Death and Life of Great American Cities.
- Appleyard, D. (1969). City Designers and the Pluralistic City. in L. and Rod Win Associate (eds) planning Urban Growth and Regional Development, Cambridge MIT Press, 422-452.